

صاحب امتیاز: موسسه فرهنگی هنری صاد
مدیر مسئول و سردبیر: محمدرضا شفیعی
دبیر تحریریه: امیر افشار فتوحی

www.rooznamehsaba.com
rooznamehsaba

تهران - خیابان آیت الله مدنی - کوچه خجسته منش - پلاک ۵
تلفن: ۶۰-۷۷۵۸۲۴۲۲ فکس: ۷۷۵۴۸۲۴۴۵
چاپ: موسسه فرهنگی مطبوعاتی ایران
توزیع: نشر گستر امروز

بازخوانی
صبا از فیلم‌های
نوستالژیک سینمای
جنگ؛ «مهاجر»، ساخته
ابراهیم حاتمی کیا

وقتی جنگ شاعرانه می شود

می‌کند و مخاطب را با ابعاد عاطفی و اخلاقی جنگ همراه می‌سازد. برای مثال نین زدن محمود را به یاد بیاورید. آوینی معتقد بود که «رابطه محمود با نین اش، رابطه انسان با یک وسیله بی جان نیست، رابطه غریب دورمانده‌ای است که با همدم خویش راز می‌گوید.»

روابط میان دو خلبان در طول پرواز اهمیت ویژه‌ای دارد. هر تصمیم کوچک می‌تواند سرنوشت دیگری را تحت تأثیر قرار دهد و همین باعث می‌شود فیلم همزمان مطالعه‌ای درباره اعتماد، همکاری و مسئولیت انسانی باشد. استفاده از سکوت و فضای صوتی نیز نقش شخصیت دوم فیلم را دارد؛ صدای هواپیما، فش فش بی‌سیم و سکوت ممتد، تنش و فشار روانی خلبانان را منتقل می‌کند و دنیای درونی آن‌ها را آشکار می‌سازد. حاتمی کیا در صحنه‌های پایانی، وقتی اسد، مهاجر را به میدا روانه می‌کند و در واقع مأموریت را به پایان می‌رساند، ارزش ایثار و مسئولیت انسانی حتی در میان جنگ و فنا را نشان می‌دهد. این پایان هم حس امید را منتقل می‌کند و هم قدرت سینمای دفاع مقدس در نشان دادن کوچک‌ترین لحظه‌های انسانی و اخلاقی را به رخ می‌کشد.

«مهاجر» نه تنها فیلمی جنگی، بلکه تمرینی سینمایی در مدیریت تنش، شخصیت‌پردازی و کارگردانی دقیق است. تقاطع فناوری، عملیات و اخلاق انسانی، نقطه‌ای است که حاتمی کیا توانسته در آن جنگ، انسانیت و رفاقت را همزمان به تصویر بکشد. این فیلم نشان داد که سینمای جنگ می‌تواند همزمان تکنیک، شعر و اخلاق را در خدمت روایت انسانی قرار دهد و مسیر سینمایی او را تثبیت کند.

نگاه حاتمی کیا به جنگ، انسان‌ها و ابزارها، فیلم را به تجربه‌ای قابل تأمل و بی‌زمان بدل کرده و آن را به یکی از نقاط برجسته سینمای دفاع مقدس تبدیل می‌کند. اگر چه شهید آوینی تأکید داشت «فیلم از ابتدا برای مردم ساخته شده و نباید آن را به زور در چارچوب فلسفی قرار داد.» اما من معتقد هستم همین زبان مردمی و ساده، به قدری عمیق است که امکان تفسیر فلسفی و اخلاقی هم دارد. در واقع از نگاه من «مهاجر» همان جایی ایستاده که هم مخاطب عام را درگیر می‌کند و هم امکان برداشت‌های فلسفی و اخلاقی برای مخاطب خاص فراهم می‌سازد. شاید همین ویژگی است که «مهاجر» را همچنان تازه و قابل اعتنا نگاه می‌دارد و بازخوانی این فیلم پس از گذشت چند دهه نشان می‌دهد که این فیلم نه تنها یادگار روزهای آغازین تثبیت سینمای جنگ، بلکه هنوز ظرفیت گفت‌وگو با نسل‌های جدید را دارد.

وقتی درباره سینمای ابراهیم حاتمی کیا صحبت می‌کنیم، نمی‌توان از حس تعهد و دقت او نسبت به روایت جنگ و انسان‌های درگیر آن صرف نظر کرد. یکی از نمونه‌های شاخص این نگاه، فیلم «مهاجر» است که در سال ۱۳۶۸ تولید و ۶ تیر ۱۳۶۹ اکران شد. این فیلم، بر خلاف بسیاری آثار جنگی هم دوره که تمرکز اصلی‌شان بر صحنه‌های اکشن و انفجار بود، روی ابعاد انسانی و اخلاقی عملیات جنگی متمرکز است و به موضوعی کمتر پرداخته شده در سینمای جنگ یعنی عملیات شناسایی با هواپیماهای بدون سرنشین می‌پردازد.

امیر افشار فتوحی
بازخوانی

با حساسیت تمام ثبت شده و مخاطب با هر لحظه همراه می‌شود. این دقت در روایت باعث می‌شود که فیلم به مطالعه‌ای عمیق درباره اعتماد، همکاری و از خودگذشتگی تبدیل شود. در کارگردانی نیز حاتمی کیا همان نگاه انسانی و دقیق خود را به نمایش گذاشته است. قاب‌ها حس تنهایی و مسئولیت سنگین خلبانان را منتقل می‌کنند و کشمکش‌ها با تجربه انسانی و عاطفی پیش می‌رود، نه با هیاهوی جنگ. ریتم آهسته و حساب‌شده فیلم، مخاطب را به درون جهان خلبانان و تصمیم‌های حیاتی آن‌ها می‌برد و تجربه‌ای فلسفی و اخلاقی ایجاد می‌کند. ارتباط «مهاجر» با آثار قبلی و بعدی حاتمی کیا نیز مهم است. اگر «دیدهبان» تنهایی و رابطه فرد با مرکز فرماندهی را برجسته می‌کرد، «مهاجر» به رفاقت، اعتماد و از خودگذشتگی می‌پردازد که گامی در مسیر تکامل نگاه انسانی او در سینمای جنگ محسوب می‌شود. این محوریت انسانی در آثار بعدی او پررنگ‌تر شد و نشان داد که «مهاجر» نقطه‌ای حیاتی در مسیر هنری و فکری حاتمی کیا است.

فیلم همچنین نشان می‌دهد که سینمای دفاع مقدس می‌تواند شاعرانه، انسانی و سرشار از عاطفه باشد، بدون آنکه از واقعیت جنگ فاصله بگیرد. سکوت‌های طولانی، حرکات آهسته هواپیما و گستره آسمان حس انتظار، تنش و معنویت را منتقل می‌کنند. مخاطب نه تنها عملیات را دنبال می‌کند، بلکه با درگیری‌های درونی شخصیت‌ها و بار مسئولیتی که روی دوششان است نیز همراه می‌شود. یکی دیگر از نکات قابل توجه، نگاه حاتمی کیا به تکنولوژی و ابزار است. پهپادها در فیلم صرفاً ابزار نیستند؛ جان و روح دارند و با خلبانان پیوند می‌خورند. این نگاه، که همان فکت مهم نقد آوینی است، که می‌گوید «حاتمی کیا با روح اشیا سر و کار دارد نه با جسم آنها» نشان می‌دهد که حاتمی کیا ابزار را زنده می‌بیند و از آن برای برجسته کردن اخلاق، ایثار و از خودگذشتگی انسان‌ها استفاده می‌کند. در حقیقت، هر وسیله‌ای در فیلم بخشی از تجربه انسانی شخصیت‌ها را منعکس

داستان فیلم حول دو خلبان می‌چرخد که مأموریت دارند هواپیمای بدون سرنشین را به منطقه دشمن برسانند. این پهپادها از روی زمین کنترل می‌شوند و به دلیل برد محدود دستگاه کنترل، خلبانان در دو ایستگاه روبه‌روی هم و در خطوط دشمن مستقر می‌شوند. خلبان اول، که به خطوط دشمن نفوذ کرده، با دشمن درگیر می‌شود، اما عملیات شناسایی را با مهارت انجام می‌دهد و پهپاد را در هوا به خلبان دوم تحویل می‌دهد. در نهایت، خود خلبان در آخرین لحظات شهید می‌شود. این روایت ساده اما دقیق، نشان‌دهنده اهمیت هر تصمیم، هر حرکت و هر نگاه در جریان مأموریت است و فیلم مخاطب را با حس اضطراب، مسئولیت و ایثار شخصیت‌ها همراه می‌کند.

«مهاجر» از نظر فضا سازی و فرم نیز نسبت به آثار پیشین حاتمی کیا شاعرانه‌تر است. اگر در فیلم «دیدهبان» تمرکز بر تنهایی فرد و ارتباط او با ستاد فرماندهی بود، در «مهاجر» روابط انسانی، اعتماد و رفاقت میان شخصیت‌ها محور داستان است. نماهای گسترده آسمان، پرواز آهسته هواپیما و سکوت‌های طولانی، حس معنویت و انتظار را به مخاطب منتقل می‌کنند. این زاویه دید باعث می‌شود که مخاطب نه تنها عملیات را دنبال کند، بلکه در لحظات تنش و تصمیم‌گیری شخصیت‌ها نیز شریک شود.

یکی از ویژگی‌های شاخص فیلم، توانایی حاتمی کیا در تبدیل یک داستان نسبتاً فنی به تجربه‌ای انسانی است. پهپاد نه فقط یک ابزار تکنیکی، بلکه جان و روح شخصیت‌ها را با خود دارد و نشان‌دهنده پیوند عاطفی و مسئولیت انسانی خلبانان است. این نگاه، به مخاطب نشان می‌دهد که جنگ صرفاً صحنه نبرد نیست؛ آزمونی برای سنجش انسانیت، اعتماد و ایثار است. فیلمنامه فیلم ساده اما دقیق طراحی شده است. محدودیت‌های فنی پهپاد، نیاز به هماهنگی دقیق بین ایستگاه‌ها و لحظات سرنوشت‌ساز خلبانان، تنش همزمان در سطح شخصی و عملیاتی ایجاد می‌کند. هر حرکت، نگاه و تردید شخصیت‌ها

شکارگر

